

A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET NEM EGY LEZÁRT ÉS MEGOLDOTT FEJEZETE
A MAGYARSÁG TÖRTÉNELMÉNEK

Julianus igaza

A legfrissebb régészeti kutatások eredményei alapján ma már minden korábbinál biztosabban állíthatjuk, hogy az Urál nyugati és keleti oldala között folyamatos kapcsolat volt a kora középkorban. A Cseljabinszk melletti Uelgi lelőhelyén pedig olyan leletek, főleg ötvösmunkák kerültek elő a IX–X. századból, amelyek feltehetően a Keleten maradt magyaroktól származnak – mondta a Demokratának dr. Türk Attila régész, egyetemi oktató, expedícióvezető.

DR. TÜRK ATTILA PHD
régész-muzeológus

■ **1973-ban** született Egerben.

■ **1992-ben** érettségizett a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban.

■ **A Szegedi (korábban József Attila) Tudományegyetemen** 1999-ben régész, 2000-ben történelem tanári, 2001-ben magyar őstörténeti bölcsészdiplomát szerzett.

■ **2011 óta** PhD fokozattal rendelkezik, értekezésének címe: A magyar őstörténet és a szaltovói régészeti kultúrkör.

■ **A Pázmány Péter Katolikus Egyetem** Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Történettudományi Intézete Régészeti Tanszékének adjunktusa és a MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Magyar Őstörténeti Témacsoportjának kutatója, MTA köztestületi tag.

■ **Kutatási területe:** a korai magyar történelem régészete, a honfoglalás és a kora Árpád-kor régészete, különös tekintettel az archeometriai módszerek alkalmazására.

■ **Több ásatás** vezetője, kiállítások társrendezője, 2003 óta tizenöt alkalommal járt tanulmányúton Kelet-Európában az orosz, az ukrán és a moldáv Tudományos Akadémia vendégeként.

■ **Kutatói blogja:** btk.ppke.hu/oseinket-felhozad

– **Miért fontos a magyar régészet számára Oroszország?**

– A tágas keleti térben a népvándorlás korában számos olyan kultúra, nép bukkan fel rövidebb vagy hosszabb ideig, melyek végül a Kárpát-medencében telepedtek le. Természetesen nekünk, magyaroknak ez igazán a magyar őstörténet kutatása szempontjából kiemelkedően izgalmas. Az Urál-hegységtől keletre, illetve délre az elmúlt néhány évben sorra kerültek elő olyan VIII–X. századi, a régészek belső szóhasználatával élve „magyargyanús” leletek, például fémveretek, melyek megalapozottan párhuzamba állíthatók a Kárpát-medencei honfoglaláskori régészeti hagyatékkal. A legtöbb ilyen leletet eredményező lelőhely, Uelgi feltárója, a Magyarországot és a honfoglaláskori leleteinket jól ismerő Szergej G. Botalov professzor, a cseljabinszki Dél-Urál Egyetem régész-történésze erre több ízben is felhívta a hazai szakma figyelmét, 2011-ben előadást is tartott erről a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetében. Ennek nyomán tavaly sikeres expedíciót szerveztünk a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészeti Tanszéke, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának Magyar Őstörténeti Témacsoportja és az MTA BTK Régészeti Intézetének együttműködésével, mely során bekapcsolódhattunk az új feltárásokba. Az expedíció fő támogatója mindkét évben a Kelet- és Közép-európai Kutatásért és Képzésért Alapítvány volt, az MTA és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK mellett. Az idén újabb

támogatók kapcsolódtak be, úgymint a Civil Régészeti Alap, illetve két nagyobb, régészeti munkákat végző hazai magán-cég is. A Salisbury Kft. egy ötvös szakértő részvételét biztosította, az Ásatárs Kft. pedig a résztvevő diákok étkeztetésével és sátrakkal segítette, amit ezúton is köszönünk nekik. A Pázmány Régészeti Tanszékének valamennyi expedíciója nyitott más hazai egyetemek hallgatói számára is, így az idén a megfelelő finanszírozási háttérünk megszervezésével lehetőség nyílt arra is, hogy a tavalyi sikeres expedíciót követően a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének egy tehetséges hallgatóját is magunkkal vigyük. Megjegyzem, 1982 óta a tavalyi és az idei utazásunk volt az első régészeti túra Oroszország területén, mely a korai magyar történelemmel kapcsolatos terepmunkában vett részt.

– **Mivel magyarázható, hogy a magyar régészeti kutatás több mint 30 évig elhanyagolta ezt a területet?**

– Ez egy összetett probléma, de az biztos, hogy a Szovjetunió felbomlását követő rendezetlen politikai, történeti viszonyok jelentősen megnehezítették a kutatást. Az ottani terepen végzett régészeti feltárás ugyanakkor cseppet sem komfortos tevékenység ma sem, és nemcsak az adott esetben szélsőséges időjárási viszonyok miatt, hanem a gyakran előálló kiszámíthatatlan helyzetek okán is. Kétségtelenül sokkal kényelmesebb egy nyugat-európai levéltárban kutatni. Emellett a Szovjetunió szétesése után Oroszországban sokáig káosz volt, a tudományos kapcsolatok is megszakadtak, ezelőtt 20 évvel konkrétan megsejt, hogy a moszkvai Régészeti Intézet munkatársai természetben kapták a fizetésüket, ha egyáltalán megkapták. Tehát a feltételek finoman fogalmazva, nem voltak ideálisak, de szerencsére ez már a múlté. De az is igaz, hogy a bolgárok, akik hozzánk hasonló őstörténeti kér-

désekkel szembesülnek keleti eredetüket illetően, így számukra Oroszország és Ukrajna szintén izgalmas, előbb ébredtek. Az ő szakembereik már az 1990-es évek végétől részt vesznek kelet-európai régészeti expedíciókban, főként a Volga vidékén. Ők évente gyakran 5–6 embert is kiküldenek a terepre, hogy a bolgárok eredetével kapcsolatba hozható lelőhelyeken bekapcsolódjanak a kutatásba és felgyorsítsák a munkát, illetve számos közös konferenciát szerveznek. Mindezek háttérben pedig az egyéni ambíciók mellett a saját akadémiajuk komoly finanszírozása áll.

– **Milyen költséggel jár egy ilyen túra?**

– A mi idei utunk hét fő részvételével nagyjából 2,5 millió forintba került, ebben benne volt két nap moszkvai tartózkodás is, a város és főként a múzeumok megtekintése. Mivel a régészhallgatók és szakértőink ingyen, szakmai elhivatottságból dolgoznak, sőt többen közülük anyagi áldozatot is vállalnak a küldetés sikeréért, ennek a páratlan kulturális gazdagságú városnak a megtekintése

T. Szántó György

mintegy jutalomként jár nekik. Fontos megemlíteni támogatóink között az expedíció teljes logisztikáját ismét kiválóan megszervező Hello Oroszország! utazási iroda segítségét, valamint a kinti orosz kollégák gondoskodását, akik utunk valamennyi helyszínén nagy szeretettel fogadtak. Mindenki új időszakról beszélt az orosz–magyar tudományos kapcsolatok fejlődésében.

– **Hogyan zajlott és milyen tanulságokkal szolgált az idei expedíció?**

– A tavalyi út számos szakmai haszna közé tartozik, hogy télen a Pázmány Péter Katolikus Egyetem a cseljabinszki Dél-Urál Egyetem mellett néhány újabb Urál-vidéki felsőoktatási intézményekkel tudott együttműködési megállapodást kötni. Ennek köszönhetően idén a permi és az orenburgi egyetem régészeti tanszéke is olyan lelőhelyet választott 2014-re tanszéki ásatási célterületnek, melyek a korai magyar történelem szempontjából is fontos eredményeket hozhatnak. A közel egyéves szervezőmunkát követően júliusban eljutottunk a kazak–orosz határtól mintegy 120 kilométerre északra található Orenburgba, majd ismét bekapcsolódtunk az ettől több száz kilométerre északra keletre lévő Cseljabinszk melletti Uelgi lelőhely kutatásába. Harmadik helyszínünk pedig a Káma folyó völgyében fekvő Perm melletti bojanovói temető volt, ahol az ottani régészeti tanszékkel közösen rendkívül érdekes ezüst halotti maszkos, X. századi temetkezéseket tártunk fel. Összesen 25 napot töltöttünk Oroszországban július 26. és augusztus 20. között, és a közvetlen tudományos eredmények mellett az oktatási kapcsolatok területén is előreléptünk, a következő fél évtől több tehetséges, oroszul már jól tudó régész-hallgatókat is fogadják majd az említett orosz egyetemek rész képzésre. Erre az 1980-as évek óta szintén nem volt példa. Úgy vélem, ettől várhatjuk majd a magyar őstörténet régészeti kutatásának hatványozott felgyorsulását, hiszen ne feledjük, jelenleg még csak az új alapok lerakásánál járunk, és tanuljuk az utóbbi évtizedek friss helyi régészeti eredményeit. Ezek közül számunkra a legizgalmasabb annak részletes feltárása, hogy az Urál nyugati és keleti oldala között folyamatos kapcsolat volt a kora középkorban. A keleti oldalon fekvő Uelgi lelőhelyen feltárt medvédszítéscsatornák vagy tűzszerszámok mellett a nyugati oldalon a mai Baskortosztánban és Tatársztánban, illetve a Káma völgyében megfigyelhető keleti eredetű kerámialeletek és temetkezési szokások

fontosak. Mindez a magyarok elődeinek korai, Urál-vidéki történelmének pontosabb megismerése szempontjából fontos. Ne feledjük, a régészetre különösen igaz, hogy az új feltárásokból származó, ütemesen gyarapodó tárgyi forrásanyag miatt folyamatosan újra kell értékelnünk az azokból levont történeti következtéseinket is. Ma már nem tarthatjuk kizártnak, hogy a keleten maradt magyarok nemcsak az Urál nyugati, hanem a nagy uráli átjáró térségében annak keleti oldalán is élhettek a IX–X. századot követően. Julianus barát 1235–1236-ban tett első útjának eredményeit a régészeti leletek fényében egyre inkább megerősítve láthatjuk. A korábbi időszakot tekintve a VI–VIII. századi úgynevezett kusnarenkovi régészeti kultúra, amit őseinkhez szoktak kötni, a korábban feltételezettnél jóval délebbre, a füves sztyeppe vidékén is jelen volt a Dél-Urál térségében, mely eleink nomád létével kapcsolatban jelent új megerősítést. A Volga–Káma–Dél-Urál térség kora középkori lelőhelyeit a jövőben még intenzívebben kell kutatni, hogy egyértelműen meghatározható legyen az is, miképp és miért kerültek épp ide a „magyargyanús” leletek a honfoglalással időben párhuzamosan. Ezért is rendkívül jelentős előrelépés, hogy magyar régészhallgatók legalább egy szemesztert Permben vagy Cseljabinszkban tölthetnek, aktívan és folyamatosan bekapcsolódva a helyi tudományos képzés mellett a feltárásokba. Összefoglalva, azt látom, hogy ha komoly új eredményeket szeretnénk, akkor vissza kell térnünk a kályhához, újraépítve a szakmai kapcsolatokat, hogy ezek segítségével minél több területre eljussunk az Urál térségében, a legapróbb részletig megismerve a magyar szempontból nagyon fontos helyi VI–X. századi leletanyagot. Jó hír, hogy az érdeklődés kölcsönös, az Urál- és Káma-vidéki egyetemek is keresik a magyar kapcsolatokat. Az együttműködés jegyében a munkálatok eredményeiről közös publikáció is született, és ilyeneket a jövőben is folyamatosan tervezünk.

– **Az ukrainai események nem befolyásolják az orosz–magyar tudományos együttműködést?**

– Biztonsági szempontból szerencsére a tavalyi és idei expedíciónk célterületei több száz kilométerre vannak Kelet-Ukrajnától, így nyugodtan dolgozhattunk, bár több helyen is láttunk menekülteket. Természetesen mélyen elsomorítanak az események, hiszen a magyar régészet, a magyar őstörténet számára keleti szom-

„ÖSSZESEN 25 NAPOT TÖLTÖTTÜNK OROSZORSZÁGBAN, ÉS A KÖZVETLEN TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK MELLETT AZ OKTATÁSI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN IS ELŐRE LÉPTÜNK, A KÖVETKEZŐ FÉLÉVTŐL TÖBB TEHETSÉGES, OROSZUL MÁR JÓL TUDÓ RÉGÉSZHALLGATÓNKAT IS FOGADJÁK MAJD AZ EMLÍTETT OROSZ EGYETEMEK RÉSZKÉPZÉSRE. ERRE AZ 1980-AS ÉVEK ÓTA SZINTÉN NEM VOLT PÉLDA”

sédunk egyes lelőhelyei ugyanúgy fontosak, ráadásul a Dnyeper középső folyása mentén pont az elmúlt évek új eredményei alapján sikerült mára behatárolni azokat a lelőhelyeket, amelyek igen nagy valószínűséggel köthetők elődeink etelközi szállásterületéhez, de ezek további kutatását most sajnos akadályozza a konfliktus. Bízunk a mihamarabbi rendezésben, és abban, hogy az Uráltól a Kárpátokig terjedő terület egészén, mely a magyar őstörténet számra fontos, mindenhol

helyreáll a nyugalom és folytatódhatnak a kutatások. Mert a magyar őstörténet, és ezt különösen fontos hangsúlyozni, egyáltalán nem egy lezárt és megoldott fejezete a magyarság történelmének, az új felfedezések, leletek gyakran módosítják a korábbi hipotéziseket. A pontos ismeretekért mindig új kutatásokat kell kezdeményezni, de a már feltárt korábbi anyagot is érdemes folyamatosan új szempontok alapján ismételtelen áttekinteni.

Ágoston Balázs